

تأثیر میکروجلبک اسپیرولینا و پروبیوتیک باسیلوس سوبتیلیس بر خصوصیات لاشه، مورفولوژی روده و فراسنجه‌های خون جوجه‌های گوشتی

- محبوب‌الله جویا: گروه تغذیه دام و طیور، دانشکده علوم دامی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران
- امید عشایری زاده*: گروه تغذیه دام و طیور، دانشکده علوم دامی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران
- بهروز دستار: گروه تغذیه دام و طیور، دانشکده علوم دامی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران

تاریخ دریافت: اسفند ۱۳۹۷ تاریخ پذیرش: خرداد ۱۳۹۸

چکیده

این آزمایش به منظور مقایسه اثر افزودن میکروجلبک اسپیرولینا و پروبیوتیک باسیلوس سوبتیلیس در جیره بر خصوصیات لاشه، ریخت‌شناسی پرزهای روده و فراسنجه‌های خون جوجه‌های گوشتی انجام شد. تعداد ۳۰۰ قطعه جوجه نر یک‌روزه نژاد راس ۳۰۸ در قالب طرح کاملاً تصادفی با آرایش فاکتوریل ۳×۲ شامل سه سطح افزودنی اسپیرولینا پلاتنسیس (۰، ۰/۰۵ و ۰/۱ درصد از جیره) و دو سطح افزودنی پروبیوتیک (۰ و ۰/۰۵ درصد از جیره) درون ۳۰ قفس زمینی توزیع و به مدت ۲۴ روز پرورش یافتند. مصرف مخلوط ۰/۱ درصد اسپیرولینا و پروبیوتیک توانست وزن نسبی چربی حفره شکمی را در مقایسه با پرندگان تیمار حاوی ۰/۱ درصد اسپیرولینا و فاقد پروبیوتیک کاهش دهد. مصرف تیمار حاوی پروبیوتیک و فاقد اسپیرولینا سبب افزایش طول پرزها و نسبت طول پرز به عمق کریپت‌های دئودنوم در مقایسه با تیمار فاقد این افزودنی‌ها شد ($P < 0/05$). در ژونوم، تیمار مخلوط ۰/۰۵ درصد اسپیرولینا و پروبیوتیک طول پرزها را در مقایسه با تیمار حاوی فقط پروبیوتیک افزایش داد ($P < 0/05$). افزودن اسپیرولینا یا پروبیوتیک توانست سبب کاهش درصد هتروفیل و نسبت هتروفیل به لمفوسیت در خون جوجه‌های گوشتی شود ($P < 0/05$). نتایج این آزمایش نشان داد که مصرف اسپیرولینا، به‌ویژه سطح ۰/۱ درصد، به تنهایی و یا همراه با پروبیوتیک می‌تواند سبب بهبود کیفیت لاشه و خصوصیات پرزهای روده شود. هم‌چنین با توجه به تغییرات فراسنجه‌های خونی، هریک از این افزودنی‌ها جهت بهبود سلامت جوجه‌های گوشتی قابل توصیه هستند.

کلمات کلیدی: جوجه گوشتی، اسپیرولینا، پروبیوتیک، پرزهای روده، لیپید خون

مقدمه

vivo نشان داده است (Park و همکاران، ۲۰۱۸). علاوه بر این، اسپیرولینا می تواند به عنوان یک پری بیوتیک سبب تحریک رشد باکتری های اسید لاکتیکی شود (Beheshtipour و همکاران، ۲۰۰۳). بنابراین مطالعه حاضر با هدف تعیین تأثیر اسپیرولینا به صورت جداگانه یا در ترکیب با باکتری پروبیوتیکی باسیلوس سوبتیلیس بر تغییرات خصوصیات لاشه، مورفولوژی روده کوچک و فراسنجه های خون جوجه های گوشتی انجام شد.

مواد و روش ها

پرندگان و تیمارهای آزمایشی: در آزمایش حاضر، ۳۰۰ قطعه جوجه یک روزه نر گوشتی نژاد راس ۳۰۸ به صورت تصادفی در قالب یک آزمایش فاکتوریل ۲×۳ شامل ۳ سطح میکروجلبک اسپیرولینا پلاتنسیس (۰/۰۵، ۰/۱ و ۰/۵ درصد جیره) و ۲ سطح پروبیوتیک تجاری (۰ و ۰/۰۵ درصد جیره) در ۶ تیمار آزمایشی توزیع شدند. هر تیمار دارای ۵ تکرار و ۱۰ جوجه گوشتی در هر تکرار بود. هر گرم از پروبیوتیک استفاده شده حاوی $10^7 \times 2$ واحد تشکیل کلنی از باکتری باسیلوس سوبتیلیس بود. یک جیره غذایی بر پایه ذرت-سویا (جدول ۲) طبق توصیه های راهنمای سویه راس ۳۰۸ به صورت آردی تهیه شد و به مدت ۲۴ روز به صورت آزاد در اختیار پرندگان قرار گرفت. درجه حرارت سالن پرورش و دیگر موارد مدیریت پرورش براساس راهنمای سویه بود. در پایان آزمایش، ۲ قطعه جوجه از هر واحد آزمایشی که نزدیک ترین وزن به میانگین گروه خود داشتند، انتخاب و پس از خونگیری به منظور بررسی خصوصیات لاشه (شامل لاشه قابل طبخ، سینه، ران و چربی حفره بطنی) و اندام های داخلی (سنگدان، کبد، بورس فابریوس، قلب و طحال) کشتار شدند. هم چنین از قسمت های مختلف روده کوچک شامل دئودنوم، ژژونوم و ایلئوم جهت بررسی خصوصیات پرزها نمونه گیری شد.

فراسنجه های خون: نمونه خون (۵ میلی لیتر) پرندگان از ورید بال گرفته شد و سپس به مدت ۱۰ دقیقه در دمای ۴ درجه سانتی گراد سانتریفیوژ شد. سرم جمع آوری شده در دمای ۲۰- درجه سانتی گراد نگهداری شد. غلظت، کلسترول، تری گلیسیرید و لیپوپروتئین های با چگالی بالا (HDL)، با استفاده از کیت های آزمایشگاهی تجاری (پارس آزمون، تهران، ایران) در دستگاه اتوماتیک بیوشیمیایی (مدل ۳۰۰ Abbott Alcyon) اندازه گیری شد. هم چنین غلظت لیپوپروتئین های با چگالی کم (LDL) و لیپوپروتئین های با چگالی خیلی کم (VLDL) محاسبه گردید. هم چنین برای تعیین تغییرات غلظت گلبول های سفید، ۲ میلی لیتر خون به لوله های حاوی ماده ضد انعقاد EDTA انتقال یافت.

امروزه استفاده از آنتی بیوتیک ها به عنوان محرک های رشد در جیره های غذایی طیور بسیار محدود یا کاملاً منع شده است تا از بروز بسیاری از بیماری های در انسان از جمله واکنش های حساسیت زا و ایجاد سویه های مقاوم باکتری های بیماری زا جلوگیری شود (Bai و همکاران، ۲۰۱۷). با این حال، حذف آنتی بیوتیک های محرک رشد می تواند منجر به عملکرد رشد ضعیف و افزایش خطر ابتلا به عفونت های باکتریایی در روده کوچک پرندگان شود (Palamidi و همکاران، ۲۰۱۶). لذا، با توجه به نیاز صنعت پیشرفته پرورش طیور، مطالعات بسیاری برای یافتن ترکیبات طبیعی با اثرات مفید آنتی بیوتیک های محرک رشد صورت گرفته است. چندین جایگزین برای آنتی بیوتیک های محرک رشد مانند پروبیوتیک ها، پری بیوتیک ها، سین بیوتیک ها (ترکیب پروبیوتیک و پری بیوتیک) و فیتوبیوتیک ها بیش تر مورد توجه قرار گرفته است (Mehdi و همکاران، ۲۰۱۸). پروبیوتیک ها میکروارگانیسم های زنده ای هستند که در صورت مصرف مقادیر کافی، اثرات مفیدی بر سلامت میزبان دارند (FAO/WHO، ۲۰۰۱). باکتری باسیلوس سوبتیلیس، به عنوان پروبیوتیک اسپورساز، می تواند سلامت روده و عملکرد آن را از طریق کاهش pH روده و تحریک سیستم ایمنی دستگاه گوارش بهبود دهد (Bai و همکاران، ۲۰۱۷). هم چنین اخیراً، پری بیوتیک ها به عنوان سوسترهای تعریف شده اند که به صورت انتخابی توسط میکروارگانیسم های موثر در بهبود سلامت میزبان در دستگاه گوارش مورد استفاده قرار می گیرند (Gibson و همکاران، ۲۰۱۷). در مطالعات متعددی به میکروجلبک ها به عنوان یک جزء از خوراک و یا یک پری بیوتیک موثر توجه شده است (Beheshtipour و همکاران، ۲۰۱۳؛ de Jesus Raposo و همکاران، ۲۰۱۶؛ Kordowska-Wiater و همکاران، ۲۰۱۱؛ Niccolai و همکاران، ۲۰۱۹؛ Tavernari و همکاران، ۲۰۱۸). میکروجلبک ها موجوداتی تک سلولی با توانایی فتوسنتز سریع و هم چنین منبعی سرشار از مواد مغذی و مواد فعال بیولوژیکی، از جمله اسیدهای چرب غیر اشباع، آنتی اکسیدان ها و کاروتنوئیدها هستند (Świątkiewicz و همکاران، ۲۰۱۵). هر چند استفاده از میکروجلبک ها به عنوان یک جزو اصلی (به عنوان مثال، منبع خوبی از پروتئین) در جیره، عملکرد رشد پرندگان را بهبود می بخشد (Tavernari و همکاران، ۲۰۱۸). اما در حال حاضر به دلیل هزینه بالای تولید این محصول، استفاده از سطوح زیاد آن در جیره سبب کاهش سودآوری صنعت پرورش جوجه های گوشتی خواهد شد (Świątkiewicz و همکاران، ۲۰۱۵). اسپیرولین (*Arthrospira sp.*) نوعی سیانوباکتریوم فتری شکل است که به عنوان یک میکروجلبک سبز-آبی نیز شناخته می شود. این میکروجلبک فعالیت ضد التهابی، ضد ویروسی و آنتی اکسیدانی در آزمایشات *in vivo* و *in*

جدول ۱: ترکیب جیره آزمایشی (براساس شکل معمول خوراکی)

اجزا (بر حسب درصد)	۱ تا ۱۰ روزگی	۱۱ تا ۲۴ روزگی
ذرت	۵۳/۸۵	۵۴/۵۱
کنجاله سویا	۳۲/۰۰	۳۳/۰۰
گلوتن ذرت	۷/۳۱	۴/۰۲
روغن سویا	۲/۵۶	۴/۵۰
سنگ آهک	۱/۱۹	۱/۰۸
دی کلسیم فسفات	۱/۶۸	۱/۴۶
نمک کلرید سدیم	۰/۳۷	۰/۳۶
مکمل ویتامینی ^۱	۰/۲۵	۰/۲۵
مکمل معدنی ^۲	۰/۲۵	۰/۲۵
دی-ال-متیونین	۰/۲۸	۰/۲۶
ال-لیزین	۰/۴۴	۰/۲۵
ال-تره-ئونین	۰/۱۲	۰/۰۷
آنالیز شیمیایی (مقادیر محاسبه شده)		
انرژی متابولیسمی (کیلوکالری بر کیلوگرم)	۲۹۰۰	۳۰۰۰
پروتئین خام (%)	۲۲/۲۳	۲۰/۸۰
کلسیم (%)	۰/۹۲	۰/۸۴
فسفر قابل استفاده (%)	۰/۴۶	۰/۴۲
سدیم (%)	۰/۱۶	۰/۱۵
لیزین (%)	۱/۳۹	۱/۲۴
متیونین + سیستین (%)	۱/۰۴	۰/۹۵
آرژنین (%)	۱/۳۴	۱/۳۲
ترئونین (%)	۰/۹۳	۰/۷۵

^۱ مقدار فراهم سازی در هر کیلوگرم جیره: ویتامین A (ترانس رتینیل استات)، ۱۰۰۰۰ IU؛ ویتامین D₃ (کوله کلسیفرول)، ۲۰۰۰ IU؛ ویتامین E (دی-ال-آلفا توکوفرول استات)، ۱۰ میلی گرم؛ ویتامین K (ترکیب بی-سولفات منادیون)، ۱ میلی گرم؛ ویتامین B₁ (تیامین مونونیترات)، ۱ میلی گرم؛ ویتامین B₂ (ریبوفلاوین)، ۵ میلی گرم؛ ویتامین B₃ (نیاسین)، ۳۰ میلی گرم؛ ویتامین B₆ (پیریدوکسین - هیدروکلراید)، ۱/۵ میلی گرم؛ ویتامین B₈ (بیوتین)، ۰/۰۵ میلی گرم؛ ویتامین B₅ (کلسیم پانتانات)، ۱۰ میلی گرم؛ ویتامین B₉ (اسید فولیک)، ۱ میلی گرم؛ آنتی اکسیدان (بوتیل هیدروکسی متولین)، ۱۰ میلی گرم. ^۲ مقدار فراهم سازی در هر کیلوگرم جیره: منگنز (سولفات منگنز)، ۶۰ میلی گرم؛ روی (سولفات روی)، ۵۰ میلی گرم؛ آهن (سولفات آهن)، ۳۰ میلی گرم؛ مس (سولفات مس)، ۴ میلی گرم؛ ید (پتاسیم یدید)، ۳ میلی گرم؛ سلنیوم (سدیم سلنیت)، ۰/۱ میلی گرم؛ و کبالت (کربنات کبالت) ۰/۱ میلی گرم.

حدود ۰/۱ میلی لیتر خون کامل جهت تهیه گستره استفاده گردید. گستره ها پس از خشک شدن لام در مجاورت هوا به مدت ۱۰ دقیقه در متانول ۹۹/۵ درصد ثابت شدند. سپس سطح گستره خونی حاصل، به مدت ۴۵ دقیقه با رنگ گیمسای رقیق شده (به نسبت ۱ به ۱۰ با آب مقطر) پوشانده شد. در ادامه، به کمک آب مقطر، رنگ روی لام به آهستگی شسته شد و لامها در هوا-خشک شدند. در هر گستره رنگ آمیزی شده، تعداد ۱۰۰ عدد گلبول سفید شامل گرانولوسیت (هتروفیل، ائوزینوفیل و بازوفیل) و آگرانولوسیت (لمفوسیت و مونوسیت)

شمارش شد و نسبت هتروفیل به لمفوسیت محاسبه گردید (Campo و Davila, ۲۰۰۲).

نمونه گیری از بافت روده: در پایان دوره پرورش ۱۰ پرنده از هر تیمار آزمایشی به صورت تصادفی انتخاب و از طریق جابه جایی مهره های گردن کشتار شدند. پس از خارج کردن روده از بدن پرنده، ۳ سانتی متر از بخش میانی دئودنوم، ژژونوم و ایلهوم جدا شد و به مدت ۱ روز درون محلول ۱۰ درصد فرمالین تثبیت شد. سپس نمونه ها درون پارافین جامد قرار گرفتند و برش هایی (۶-۸ برش) به ضخامت تقریبی ۵ میکرومتر از آنها تهیه و به روی لام شیشه ای انتقال یافت. در نهایت این برش ها پس از رنگ آمیزی با هماتوکسیلین و ائوزین، زیر میکروسکوپ نوری مجهز به دوربین عکس برداری بررسی و عکس های به دست آمده توسط نرم افزار Image J تجزیه و تحلیل شدند (Zentek و همکاران، ۲۰۰۲).

محاسبات آماری: داده های آزمایش حاضر به روش ANOVA با استفاده از رویه GLM نرم افزار SAS (۲۰۰۹) تجزیه و تحلیل شدند. مقایسه میانگین ها با آزمون توکی سطح معنی داری ۰/۰۵ انجام شد.

نتایج

خصوصیات لاشه: نتایج تاثیر تیمارهای آزمایشی بر خصوصیات لاشه جوجه های گوشتی در جدول ۲ گزارش شده است. در تنها اثر متقابل مشاهده شده، استفاده هم زمان از ۰/۱ درصد اسپیرولینا و ۰/۰۵ درصد پروبیوتیک توانست درصد چربی حفره شکمی را در مقایسه با تیمار حاوی ۰/۱ درصد اسپیرولینا به صورت معنی دار کاهش دهد. وزن نسبی کبد در پرندگان تیمار ۰/۰۵ درصد اسپیرولینا در مقایسه با تیمار فاقد اسپیرولینا کم تر بود ($P < 0/05$). مکمل سازی ۰/۱ درصد اسپیرولینا در جیره توانست وزن غده بورس فابرسیوس را نسبت به جیره فاقد اسپیرولینا کاهش دهد ($P < 0/05$). هم چنین استفاده از پروبیوتیک در جیره توانست وزن نسبی غده بورس فابرسیوس و قلب را در مقایسه با تیمار فاقد پروبیوتیک به ترتیب کاهش و افزایش دهد ($P < 0/05$). وزن نسبی لاشه قابل طبخ، سینه، ران، سنگدان و طحال تحت تاثیر تیمارهای آزمایشی قرار نگرفت ($P > 0/05$).

فراسنجه های خون: تاثیر تیمارهای آزمایشی بر فراسنجه های خون جوجه های گوشتی در جدول ۳ گزارش شده است. در هیچ کدام از فراسنجه های خونی مورد آزمایش، بین اسپیرولینا و پروبیوتیک اثر متقابل وجود نداشت ($P > 0/05$). در پرندگانی که با جیره حاوی ۰/۱ درصد اسپیرولینا تغذیه شده بودند، درصد هتروفیل و نسبت هتروفیل به لمفوسیت در مقایسه با جیره فاقد اسپیرولینا به صورت معنی دار کم تر بود ($P < 0/05$).

جدول ۲: تاثیر تیمارهای مختلف بر وزن نسبی لاشه و اندام‌های درونی جوجه‌های گوشتی در سن ۲۴ روزگی^۱

تیمارها	صفات								اثرات اصلی میکروجلبک
	لاشه	سینه	ران	چربی شکمی	سنگدان	کبد	بوس فابرسیوس	قلب	
•	۵۵/۲۵	۱۸/۰۱	۱۷/۰۸	۰/۸۹	۲/۴۰	۲/۳۹ ^b	۰/۳۳ ^a	۰/۶۵	۰/۰۹
۰/۰۵	۵۴/۲۷	۱۸/۴۲	۱۶/۷۴	۰/۶۸	۲/۷۴	۲/۸۷ ^a	۰/۲۴ ^{ab}	۰/۶۸	۰/۱۰
۰/۱	۵۵/۹۰	۱۸/۸۸	۱۷/۰۴	۰/۸۳	۲/۲۲	۲/۷۴ ^{ab}	۰/۲۳ ^b	۰/۶۱	۰/۰۸
SEM	۰/۵۶	۰/۵۶	۰/۴۲	۰/۱۲	۰/۱۵	۰/۱۱	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۰۹
P-value	۰/۱۶۵	۰/۵۶۲	۰/۸۲۵	۰/۴۷۹	۰/۰۹۲	۰/۰۲۹	۰/۰۴۷	۰/۳۶۰	۰/۶۱۳
پروبیوتیک	•	۵۵/۱۵	۱۸/۲۴	۱۶/۸۷	۰/۹۴	۲/۵۰	۰/۳۱ ^a	۰/۶۱ ^b	۰/۰۹
۰/۰۵	۵۵/۱۳	۱۸/۶۳	۱۷/۰۴	۰/۶۷	۲/۴۱	۲/۶۵	۰/۲۳ ^b	۰/۶۹ ^a	۰/۰۹
SEM	۰/۴۶	۰/۴۵	۰/۳۴	۰/۱۰	۰/۱۲	۰/۰۹	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۰۷
P-value	۰/۹۷۲	۰/۵۵۸	۰/۷۳۰	۰/۰۸۲	۰/۶۴۱	۰/۸۲۶	۰/۰۳۲	۰/۰۴۵	۱/۰۰۰
اثرات متقابل میکروجلبک	•	۵۵/۱۳	۱۷/۷۹	۱۶/۹۱	۰/۷۷ ^{ab}	۲/۴۸	۰/۳۸	۰/۶۵	۰/۰۹
۰/۰۵	۵۴/۱۰	۱۸/۴۹	۱۶/۴۵	۰/۸۵ ^{ab}	۲/۸۴	۲/۹۰	۰/۲۸	۰/۶۲	۰/۱۰
۰/۱	۵۶/۲۳	۱۸/۴۵	۱۷/۲۴	۱/۱۹ ^a	۲/۱۸	۲/۸۳	۰/۲۶	۰/۵۴	۰/۰۸
•	۵۵/۳۷	۱۸/۲۳	۱۷/۲۵	۱/۰۲ ^{ab}	۲/۳۳	۲/۴۷	۰/۲۸	۰/۶۵	۰/۰۸
۰/۰۵	۵۴/۴۴	۱۸/۳۶	۱۷/۰۳	۰/۵۱ ^{ab}	۲/۶۵	۲/۸۳	۰/۲۱	۰/۷۳	۰/۱۰
۰/۱	۵۵/۵۸	۱۹/۳۱	۱۶/۸۴	۰/۴۷ ^b	۲/۲۷	۲/۶۶	۰/۲۱	۰/۶۸	۰/۰۹
SEM	۰/۸۰	۰/۷۹	۰/۵۹	۰/۱۷	۰/۲۱	۰/۱۵	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۰۱
P-value	۰/۷۹۶	۰/۸۲۲	۰/۷۰۳	۰/۰۴۶	۰/۷۸۶	۰/۶۰۳	۰/۷۳۳	۰/۲۸۲	۰/۶۳۵

^{a,b} در هر ردیف میانگین‌های با حروف نامشابه دارای اختلاف معنی‌دار هستند ($P < 0.05$).^۱ برحسب درصد از وزن زنده.

به‌صورت معنی‌دار افزایش دهد ($P < 0.05$). طول پرزها در ژژونوم پرندگانی که جیره حاوی مخلوط ۰/۰۵ درصد اسپیرولینا و پروبیوتیک دریافت کرده بودند در مقایسه با پرندگان تحت تیمار پروبیوتیک و فاقد اسپیرولینا بیش‌تر بود ($P < 0.05$). هم‌چنین در این ناحیه، مکمل‌سازی جیره با مخلوط ۰/۱ درصد اسپیرولینا و پروبیوتیک در مقایسه با تیمار حاوی ۰/۱ درصد اسپیرولینا و فاقد پروبیوتیک سبب بهبود نسبت طول پرز به عمق کریپت شد ($P < 0.05$). در ایلئوم، استفاده از اسپیرولینا و پروبیوتیک به‌ترتیب توانستند طول پرز و نسبت طول پرز به عمق کریپت را در مقایسه با جیره‌های فاقد این افزودنی‌ها بهبود دهند ($P < 0.05$).

هم‌چنین استفاده از پروبیوتیک توانست درصد هتروفیل و نسبت هتروفیل به لمفوسیت را کاهش دهد ($P < 0.05$). با این‌حال، تنها مصرف پروبیوتیک در کاهش غلظت کلسترول، HDL و LDL سرم خون پرندگان موثر بود ($P < 0.05$). هیچ‌کدام از تیمارهای آزمایشی بر فراسنجه‌هایی شامل درصد لمفوسیت، مونوسیت ائوزینوفیل، بازوفیل و غلظت تری‌گلیسرید و VLDL اثر معنی‌دار نداشتند ($P > 0.05$).

ریخت‌شناسی روده: تاثیر تیمارهای آزمایشی بر فراسنجه‌های خون جوجه‌های گوشتی در جدول ۴ گزارش شده است. استفاده از اسپیرولینا و پروبیوتیک در جیره جوجه‌های گوشتی بر طول پرز و نسبت طول پرز به عمق کریپت در دئودنوم و ژژونوم اثر متقابل نشان داد. استفاده از پروبیوتیک به تنهایی در جیره توانست طول پرز و نسبت طول پرز به عمق کریپت را در مقایسه با جیره فاقد افزودنی

جدول ۳: تاثیر تیمارهای مختلف بر غلظت لوکوسیت‌ها و پروفایل لیپیدهای خون جوجه‌های گوشتی در سن ۲۴ روزگی

تیمارها	صفات ^۱										
	هتروفیل	لمفوسیت	مونوسیت	اُوزینوفیل	بازوفیل	H/L	کلسترول	TG	HDL	VLDL	LDL
اثرات اصلی											
میکروجلبک											
•	۳۱/۵۵ ^a	۵۴/۹۴	۷/۲۹	۳/۶۳	۲/۵۷	۰/۵۷ ^a	۱۳۲/۲۳	۵۲/۷۷	۷۵/۶۵	۱۰/۵۵	۴۶/۰۲
•/۰۵	۲۸/۷۸ ^{ab}	۵۸/۷۷	۷/۷۲	۳/۷۵	۳/۱۱	۰/۵۱ ^{ab}	۱۲۸/۶۱	۵۰/۳۵	۷۶/۹۲	۱۰/۰۶	۴۱/۶۲
•/۱	۲۷/۸۷ ^b	۵۶/۶۲	۷/۲۹	۳/۶۹	۲/۳۶	۰/۴۷ ^b	۱۲۵/۴۱	۴۷/۷۸	۷۷/۵۸	۹/۵۵	۴۰/۹۳
SEM	۰/۸۴	۱/۶۵	۰/۳۴	۰/۶۸	۰/۷۴	۰/۰۲	۳/۶۶	۲/۷۷	۱/۸۳	۰/۵۵	۴/۶۷
P-value	۰/۰۲۳	۰/۲۹۸	۰/۶۱۴	۰/۹۹۱	۰/۷۶۷	۰/۰۲۵	۰/۴۴۵	۰/۴۶۸	۰/۷۵۷	۰/۴۶۸	۰/۷۱۲
پروبیوتیک											
•	۳۱/۳۶ ^a	۵۵/۵۷	۷/۳۳	۳/۱۸	۲/۵۴	۰/۵۶ ^a	۱۳۴/۱۳ ^a	۵۲/۳۳	۷۴/۳۴ ^b	۱۰/۴۶	۴۹/۳۳ ^a
•/۰۵	۲۷/۴۴ ^b	۵۷/۹۸	۷/۵۴	۴/۲۰	۲/۸۲	۰/۴۷ ^b	۱۲۳/۳۶ ^b	۴۸/۲۶	۷۹/۰۹ ^a	۹/۶۵	۳۶/۳۹ ^b
SEM	۰/۶۸	۱/۳۵	۰/۲۸	۰/۵۵	۰/۶۰	۰/۰۱	۲/۹۹	۲/۲۶	۱/۴۵	۰/۴۵	۳/۸۱
P-value	۰/۰۰۱	۰/۲۳۱	۰/۶۱۷	۰/۲۱۷	۰/۷۵۶	۰/۰۰۸	۰/۰۲۵	۰/۲۲۸	۰/۰۴۴	۰/۲۲۷	۰/۰۳۳
اثرات متقابل											
پروبیوتیک											
میکروجلبک											
•	۳۴/۴۰	۵۳/۴۶	۶/۹۷	۲/۹۲	۲/۲۳	۰/۶۴	۱۴۰/۸۰	۵۸/۰۸	۷۱/۵۵	۱۱/۶۱	۵۷/۶۲
•/۰۵	۵۲/۳۰	۵۵/۲۳	۷/۸۱	۳/۳۹	۳/۰۳	۰/۵۵	۱۳۱/۸۳	۵۰/۸۸	۷۵/۱۴	۱۰/۱۷	۴۶/۵۱
•/۱	۲۹/۱۵	۵۸/۰۳	۷/۲۱	۳/۲۲	۲/۳۸	۰/۵۰	۱۲۹/۷۸	۴۸/۰۴	۷۶/۳۳	۹/۶۱	۴۳/۸۴
•	۲۸/۷۰	۵۶/۴۳	۷/۶۱	۴/۳۴	۲/۹۱	۰/۵۱	۱۲۳/۶۶	۴۷/۴۶	۷۹/۷۵	۹/۴۹	۳۴/۴۱
•/۰۵	۲۷/۰۳	۵۸/۰۱	۷/۶۳	۴/۱۲	۳/۱۹	۰/۴۷	۱۲۵/۳۹	۴۹/۸۱	۷۸/۷۰	۹/۹۶	۳۶/۷۳
•/۱	۲۶/۵۹	۵۹/۵۲	۷/۳۸	۴/۱۶	۲/۳۵	۰/۴۵	۱۲۱/۰۴	۴۷/۵۲	۷۸/۸۳	۹/۵۰	۳۸/۰۳
SEM	۱/۱۸	۲/۳۴	۰/۴۹	۰/۹۶	۱/۰۵	۰/۰۳	۵/۱۸	۳/۹۲	۲/۵۹	۰/۷۸	۶/۶۰
P-value	۰/۴۲۴	۰/۹۴۲	۰/۷۱۱	۰/۹۳۵	۰/۹۴۱	۰/۵۵۲	۰/۵۷۰	۰/۳۸۰	۰/۵۲۴	۰/۳۸۲	۰/۴۱۳

^{a,b} در هر ردیف میانگین‌های با حروف نامشابه دارای اختلاف معنی‌دار هستند ($P < 0.05$). فراوانی لوکوسیت‌های خون بر حسب درصد و غلظت لیپیدهای خون بر حسب میلی‌گرم بر دسی‌لیتر گزارش شده است. ^۱ نسبت هتروفیل به لمفوسیت، ^۲ تری‌گلیسرید، ^۳ لیپوپروتئین با چگالی بالا، ^۴ لیپوپروتئین با چگالی پایین = (تری‌گلیسرید $\times 0.2$)، ^۵ لیپوپروتئین با چگالی پایین = (LDL + VLDL) - کلسترول

جدول ۴: تاثیر تیمارهای مختلف بر ریخت‌شناسی^۱ روده جوجه‌های گوشتی در سن ۲۴ روزگی

تیمارها	صفات									
	ایلتوم			ژژونوم			دندونوم			
	H/CD	CD	H	H/CD	CD	H	H/CD	CD	H	
اثرات اصلی										
میکروجلبک										
•	۱۴۰/۱/۸۶	۹۳/۵۵	۱۵/۱۴	۹۳/۸۵	۱۰۵۶/۸۹	۱۱/۳۴	۸۸/۷۳	۶۲۲/۵۴ ^b	۱۱/۳۴	۹۳/۸۵
•/۰۵	۱۴۱۶/۳۹	۹۳/۲۸	۱۵/۳۰	۱۱۶۸/۱۹	۱۰۱/۳۰	۱۱/۶۱	۹۳/۰۱	۶۸۹/۳۳ ^a	۱۱/۶۱	۱۰۱/۳۰
•/۱	۱۴۷۳/۲۶	۹۶/۴۰	۱۵/۳۱	۱۱۳۴/۴۱	۹۹/۱۷	۱۱/۵۹	۹۲/۷۵	۶۸۹/۶۴ ^a	۱۱/۵۹	۹۹/۱۷
SEM	۳۲/۷۸	۳/۳۴	۰/۴۹	۳۴/۴۴	۳/۹۷	۰/۴۵	۳/۴۷	۱۶/۷۱	۰/۴۵	۳/۹۷
P-value	۰/۳۰۲	۰/۷۷۰	۰/۹۶۳	۰/۱۰۴	۰/۴۲۰	۰/۸۹۸	۰/۶۳۱	۰/۰۲۲	۰/۸۹۸	۰/۴۲۰
پروبیوتیک										
•	۱۴۱۹/۶۰	۹۸/۳۰	۱۴/۵۰ ^b	۱۱۰۹/۷۴	۱۰۱/۴۷	۱۱/۰۱	۹۵/۴۵	۶۶۰/۶۹	۱۱/۰۱	۱۰۱/۴۷
•/۰۵	۱۴۴۱/۴۱	۹۰/۵۲	۱۶/۰۰ ^a	۱۱۲۹/۹۲	۹۴/۷۴	۱۲/۰۲	۸۷/۵۴	۶۷۳/۵۷	۱۲/۰۲	۹۴/۷۴
SEM	۲۶/۷۷	۲/۷۳	۰/۴۰	۲۸/۱۲	۳/۲۴	۰/۳۷	۲/۸۳	۱۳/۶۴	۰/۳۷	۳/۲۴
P-value	۰/۵۷۵	۰/۰۶۷	۰/۰۲۱	۰/۶۲۱	۰/۱۶۸	۰/۰۸۰	۰/۰۷۲	۰/۵۱۷	۰/۰۸۰	۰/۱۶۸
اثرات متقابل										
پروبیوتیک										
میکروجلبک										
•	۱۲۹۱/۲۴ ^b	۹۹/۷۶	۱۲/۹۶ ^b	۱۱۲۵/۷۹ ^{ab}	۹۲/۴۴	۱۲/۱۷ ^{ab}	۹۰/۸۲	۶۰۸/۶۸	۱۲/۱۷ ^{ab}	۹۰/۸۲
•/۰۵	۱۴۵۹/۵۰ ^{ab}	۹۶/۴۸	۱۵/۱۶ ^{ab}	۱۱۱۷/۰۶ ^{ab}	۱۰۴/۲۲	۱۰/۷۷ ^{ab}	۹۶/۸۳	۶۹۸/۳۳	۱۰/۷۷ ^{ab}	۹۶/۸۳
•/۱	۱۵۰۸/۰۷ ^{ab}	۹۸/۶۵	۱۵/۳۷ ^{ab}	۱۰۸۶/۳۶ ^{ab}	۱۰۷/۷۵	۱۰/۰۸ ^b	۹۸/۷۱	۶۷۵/۰۷	۱۰/۰۸ ^b	۱۰۷/۷۵
•	۱۵۱۲/۴۸ ^a	۸۷/۳۴	۱۷/۳۳ ^a	۹۸۷/۹۹ ^b	۹۵/۲۷	۱۰/۵۱ ^{ab}	۸۶/۶۴	۶۳۶/۳۹	۱۰/۵۱ ^{ab}	۹۵/۲۷
•/۰۵	۱۳۷۳/۲۹ ^{ab}	۹۰/۰۹	۱۵/۴۳ ^{ab}	۱۲۱۹/۳۳ ^a	۹۸/۳۸	۱۲/۴۵ ^{ab}	۸۹/۱۹	۶۸۰/۱۱	۱۲/۴۵ ^{ab}	۹۸/۳۸
•/۱	۱۴۳۸/۴۶ ^{ab}	۹۴/۱۵	۱۵/۳۶ ^{ab}	۱۱۸۲/۴۵ ^{ab}	۹۰/۵۹	۱۳/۱۰ ^a	۸۶/۷۸	۷۰۴/۲۱	۱۳/۱۰ ^a	۹۰/۵۹
SEM	۴۶/۳۷	۴/۷۳	۰/۶۹	۴۸/۷۰	۵/۶۱	۰/۶۴	۴/۹۱	۲۳/۶۴	۰/۶۴	۵/۶۱
P-value	۰/۰۰۹	۰/۶۹۱	۰/۰۱۳	۰/۰۴۸	۰/۲۴۳	۰/۰۱۰	۰/۷۳۷	۰/۵۳۹	۰/۰۱۰	۰/۲۴۳

^{a,b} در هر ردیف میانگین‌های با حروف نامشابه دارای اختلاف معنی‌دار هستند ($P < 0.05$). ^۱ واحدهای اندازه‌گیری بر حسب میکرومتر بیان شده است. ^۲ طول پرز، ^۳ عمق کریبت، ^۴ نسبت طول پرز به عمق کریبت

بحث

مطابق با نتایج این آزمایش، گزارش شده است که پروبیوتیک‌ها تجمع چربی در حفره شکم جوجه‌های گوشتی را کاهش می‌دهد (Allahdo و همکاران، ۲۰۱۸). کاهش وزن نسبی چربی در حفره شکمی با استفاده از مکمل پروبیوتیکی ممکن است ناشی از افزایش تولید باکتریایی اسیدهای چرب کوتاه زنجیر باشد که تعادل بین سنتز و اکسیداسیون اسیدهای چرب را تعیین می‌کند (Allahdo و همکاران، ۲۰۱۸؛ Khatibjoo و همکاران، ۲۰۱۸). علاوه بر این، اسپیرولینا می‌تواند میزان چربی احشایی را با جلوگیری از نفوذ ماکروفاژ به بافت چربی و کاهش بیان ژن عوامل چربی‌ساز (Seo و همکاران، ۲۰۱۸) کاهش دهد. در آزمایش حاضر وزن نسبی گوشت سینه با مصرف اسپیرولینا و پروبیوتیک به صورت عددی بالاتر از تیمارهای فاقد این افزودنی‌ها بود. درصد گوشت سینه به دلیل همبستگی مثبت ژنتیکی بین این بخش و وزن بدن پرندگان (Park و همکاران، ۲۰۱۷) برای تولیدکنندگان بسیار مهم است. بخشی از تفاوت وزن نسبی سینه بین تیمارهای حاوی یا فاقد اسپیرولینا ممکن است به توانایی محتویات سلولی اسپیرولینا (به‌عنوان مثال، اسیدهای چرب و اسیدهای آمینه شاخه‌دار) در تحریک سنتز پروتئین عضلانی مربوط باشد (Voltarelli و de Mello، ۲۰۰۸) علاوه بر این، پری‌بیوتیک‌ها تولید گوشت را از طریق افزایش مصرف مواد مغذی و جذب آن‌ها در روده (Hou و Tako، ۲۰۱۸) بهبود می‌دهند. با این حال، Wang و همکاران (۲۰۱۶) گزارش کردند که استفاده از مکمل‌های پری‌بیوتیک بر وزن نسبی سینه جوجه‌های گوشتی تأثیر معنی‌داری ندارد. اگرچه اثر مثبت اسپیرولینا بر بهبود سلامت کبد گزارش شده است (Neyrinck و همکاران، ۲۰۱۷)، با این حال، دلیل افزایش اندازه کبد در پرندگان تحت تیمار اسپیرولینا مشخص نیست. مطابق با نتایج آزمایش حاضر، Park و همکاران (۲۰۱۷) نیز گزارش کردند که استفاده از میکروجلبک اسپیرولینا در جیره به صورت غیرمعنی‌دار سبب افزایش وزن کبد و کاهش وزن نسبی غده بورس فابرسیوس در جوجه‌های گوشتی شد. از طرف دیگر، Teo و Tan (۲۰۰۷)، گزارش کردند با مصرف پروبیوتیک باسیلوس سوبتیلیس، وزن غده بورس فابرسیوس افزایش یافت که این مطلب با یافته‌های این تحقیق مغایرت دارد. در دستگاه گوارش، میکروارگانیسم‌های بیماری‌زا می‌توانند با تحریک سیستم ایمنی برای تولید آنتی‌بادی، سبب افزایش اندازه این غده شوند (McCorkle و Taylor، ۲۰۰۹). بنابراین به نظر می‌رسد مکمل‌سازی اسپیرولینا و پروبیوتیک در جیره ممکن است از طریق کنترل جمعیت باکتری‌های مضر دستگاه گوارش مانع از تحریک تولید آنتی‌بادی و افزایش اندازه غده بورس فابرسیوس گردد. در صنعت پرور طیور، به‌منظور دستیابی به حداکثر جذب مواد

مغذی در دستگاه گوارش باید از تشکیل کلنی باکتری‌های بیماری‌زا جلوگیری نمود و سطح نواحی جذب را در روده افزایش داد (Awad و همکاران، ۲۰۰۹). در طول روده کوچک، وظیفه اصلی پرزها به تدریج از هضم به سمت جذب مواد مغذی تغییر می‌یابد (Wang و همکاران، ۲۰۱۸). کاهش ارتفاع پرزها و افزایش عمق کریپت‌ها می‌تواند منجر به جذب ناکافی مواد مغذی و کاهش عملکرد رشد پرده شود (Wang و همکاران، ۲۰۱۷). مطالعات پیشین نشان داده‌اند که استفاده از اسپیرولینا و پروبیوتیک در جیره می‌تواند خصوصیات پرزهای روده را بهبود دهند (Li و همکاران، ۲۰۱۹؛ Tavaniello و همکاران، ۲۰۱۸). در آزمایش Jayaraman و همکاران (۲۰۱۳) مشخص شد که استفاده از پروبیوتیک باسیلوس سوبتیلیس طول پرز و نسبت طول پرز به نسبت عمق کریپت را در دئودنوم جوجه‌های گوشتی آلوده به کلستریدیوم پرفرینژنس بهبود می‌دهد. در مقابل، Li و همکاران (۲۰۱۹)، گزارش کردند که استفاده از مکمل باسیلوس سوبتیلیس طول پرز و نسبت طول پرز به عمق کریپت را در دئودنوم جوجه‌های گوشتی کاهش داد. نتایج استفاده از پروبیوتیک‌ها ممکن است تحت تأثیر عواملی شامل سویه باکتری‌ها، سلامت و آسایش پرده، دز و روش مصرف پروبیوتیک و شرایط محیطی باشد (Jayaraman و همکاران، ۲۰۱۳؛ Li و همکاران، ۲۰۱۹). بخشی از اثر متقابل معنی‌دار بین میکروجلبک اسپیرولینا به‌عنوان یک پری‌بیوتیک و پروبیوتیک باسیلوس سوبتیلیس در بهبود طول پرزها و یا نسبت طول پرز به عمق کریپت می‌تواند به‌واسطه اثر همکوشی بین این مواد افزودنی توضیح داده شود (Tavaniello و همکاران، ۲۰۱۸). علاوه بر این، بهبود ارتفاع پرزهای روده سطح بیش‌تری برای جذب مواد مغذی را فراهم می‌کند و می‌تواند باعث افزایش وزن نسبی بخش‌هایی همانند گوشت سینه در جوجه‌های گوشتی شود. افزایش عمق کریپت‌ها نشانه جایگزینی سریع‌تر سلول‌های لایه مخاطی روده جهت بازسازی ساختار پرزهای آسیب دیده است که این فرآیند با مصرف انرژی همراه خواهد بود (Halder و همکاران، ۲۰۱۱). با این وجود، مشاهده کریپت‌های عمیق‌تر در پرندگان که اسپیرولینا و پروبیوتیک دریافت کرده‌اند می‌تواند بدون دخالت موثر باکتری‌های بیماری‌زا و یا سموم آن‌ها، و تنها به دلیل نیاز به تجدید سلول‌های پرزها پس از طی روند طبیعی تخریب باشد (Potten، ۱۹۹۸).

پروبیوتیک‌ها می‌توانند از طریق اثرات متقابل با سیستم ایمنی میزبان، فعالیت آن را تعدیل کنند. حضور باکتری‌های اسیدلاکتیکی در جیره، تولید لمفوسیت‌ها که مسئول تولید آنتی‌بادی برای ایجاد ایمنی خونی هستند را تحریک می‌کند (Ameta و همکاران، ۲۰۰۸). در پرندگان بالغ حدود ۱۵ تا ۴۰ درصد از کل گلبول‌های سفید خون از هتروفیل تشکیل شده است (Kabell و همکاران، ۲۰۰۶). نسبت هتروفیل به لمفوسیت شاخص مناسبی برای شناسایی تنش

۳. **Awad, W.A.; Ghareeb, K.; Abdel-Raheem, S. and Bohm, J., 2009.** Effects of dietary inclusion of probiotic and synbiotic on growth performance, organ weights, and intestinal histomorphology of broiler chickens. *Poultry science*. Vol. 88, pp: 49-56.
۴. **Bai, K.; Huang, Q.; Zhang, J.; He, J.; Zhang, L. and Wang, T., 2017.** Supplemental effects of probiotic *Bacillus subtilis* fmbJ on growth performance, antioxidant capacity, and meat quality of broiler chickens. *Poultry science*. Vol. 96, No. 1, pp: 74-82.
۵. **Beheshtipour, H.; Mortazavian, A.M.; Mohammadi, R.; Sohrabvandi, S. and Khosravi-Darani, K., 2013.** Supplementation of *Spirulina platensis* and *Chlorella vulgaris* Algae into probiotic fermented milks. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*. Vol. 12, No. 2, pp: 144-154.
۶. **Campo, J.L. and Davila, S.G., 2002.** Effect of photoperiod on heterophil to lymphocyte ratio and tonic immobility duration of chickens. *Poultry science*. Vol. 81, pp: 1637-1639.
۷. **Cotter, P.F., 2015.** An examination of the utility of heterophil-lymphocyte ratios in assessing stress of caged hens. *Poultry science*. Vol. 94, pp: 512-517.
۸. **de Jesus Raposo, M.F.; de Moraes, A.M. and de Moraes, R.M., 2016.** Emergent Sources of Prebiotics: Seaweeds and Microalgae. *Mar Drugs*. Vol. 14, 27 p.
۹. **Deng, R. and Chow, T.J., 2010.** Hypolipidemic, antioxidant, and antiinflammatory activities of microalgae *Spirulina*. *Cardiovascular therapeutics*. Vol. 28, No. 4, pp: e33-e45.
۱۰. **FAO/WHO. 2001.** Health and nutritional properties of probiotics in food including powder milk with live lactic acid bacteria, American Córdoba Park Hotel, Córdoba, Argentina.
۱۱. **Gibson, G.R.; Hutkins, R.; Sanders, M.E.; Prescott, S.L.; Reimer, R.A.; Salminen, S.J.; Scott, K.; Stanton, C.; Swanson, K.S.; Cani, P.D.; Verbeke, K. and Reid, G., 2017.** Expert consensus document: the international scientific association for probiotics and prebiotics (ISAPP) consensus statement on the definition and scope of prebiotics. *Nature reviews. Gastroenterology & hepatology*. Vol. 14, pp: 491-502.
۱۲. **Haldar, S.; Ghosh, T.K.; Toshiwati and Bedford, M.R., 2011.** Effects of yeast (*Saccharomyces cerevisiae*) and yeast protein concentrate on production performance of broiler chickens exposed to heat stress and challenged with *Salmonella enteritidis*. *Animal Feed Science and Technology*. Vol. 168, pp: 61-71.
۱۳. **Hou, T. and Tako, E., 2018.** The In Ovo Feeding Administration (*Gallus Gallus*)-An Emerging In Vivo Approach to Assess Bioactive Compounds with Potential Nutritional Benefits. Vol. 10, 418 p.
۱۴. **Jayaraman, S.; Thangavel, G.; Kurian, H.; Mani, R.; Mukkalil, R. and Chirakkal, H., 2013.** *Bacillus subtilis* PB6 improves intestinal health of broiler chickens challenged with *Clostridium perfringens*-induced necrotic enteritis. *Poultry science*. Vol. 92, pp: 370-374.
۱۵. **Kabell, S.; Igyarto, B.Z.; Magyar, A.; Hajdu, Z.; Biro, E.; Bisgaard, M. and Olah, I., 2006.** Impact of heterophil granulocyte depletion caused by 5-fluorouracil on infectious bursal disease virus infection in specific pathogen free chickens. *Avian pathology : journal of the W.V.P.A.* Vol. 35, pp: 341-348.
۱۶. **Khatibjoo, A.; Mahmoodi, M.; Fattahnia, F.; Akbari-Gharaei, M.; Shokri, A.N. and Soltani, S., 2018.** Effects of dietary short- and medium-chain fatty acids on performance, carcass traits, jejunum morphology, and serum parameters of در طیور است (Cotter و همکاران، ۲۰۰۸). میکروجلیک اسپیرولینا علاوه بر خاصیت آنتی اکسیدانی، می تواند همانند پروبیوتیک باسیلوس سوبتیلیس به واسطه خاصیت پری بیوتیکی از طریق کنترل جمعیت میکروبی دستگاه گوارش نیاز به تحریک انرژی خواه سیستم ایمنی برای افزایش تولید و ترشح هتروفیلها به درون مجرای گوارشی را کاهش دهد (Mirzaie و همکاران، ۲۰۱۸).
- مطالعات پیشین نشان داده اند که استفاده از اسپیرولینا و پروبیوتیک غلظت لیپیدهای سرم و پروفایل لیپوپروتئینها را از طریق کاهش کلسترول کل، تری گلیسرید و LDL، و یا افزایش HDL بهبود می دهند (Chow و Deng، ۲۰۱۰؛ de Jesus Raposo و همکاران، ۲۰۱۶).
- اسپیرولینا حاوی رنگدانه های به نام فیکوسیانین (نوعی پروتئین محلول در آب) است که می تواند در کاهش غلظت لیپیدهای سرم موثر باشد (Chow و Deng، ۲۰۱۰). با این حال، در این مطالعه، سطح مصرف اسپیرولینا به اندازه کافی برای ایجاد تغییرات معنی دار شاخص های لیپیدی سرم موثر نبود. بخشی از کاهش میزان کلسترول سرم در جوجه های گوشتی تحت تیمار پروبیوتیک می تواند به دلیل کاهش جذب و سنتز کلسترول به کمک باکتری های اسیدلاکتیکی و از طریق غیرمزدوج کردن نمک های صفرای یا مهار فعالیت هیدروکسی متیل گلو تاریل کوانزیم A ردوکتاز باشد (Shokaiyan و همکاران، ۲۰۱۹).
- ذرات VLDL پیش ساز LDL در کبد هستند و ۶۰-۵۰ درصد ساختار آنها از تری گلیسرید تشکیل شده است (Liong و همکاران، ۲۰۰۷).
- بنابراین به نظر می رسد که غلظت پایین تری گلیسرید در تیمار پروبیوتیک موجب کاهش معنی دار سطح LDL در سرم می شود. نتایج آزمایش حاضر نشان داد که استفاده از اسپیرولینا و پروبیوتیک می تواند از بهبود کیفیت لاشه و سلامت پرندگان موثر باشد. هم چنین به واسطه اثر همکوشی مشاهده شده بین این دو نوع افزودنی، به نظر می رسد که اسپیرولینا به عنوان یک پری بیوتیک موثر می تواند در مخلوط با پروبیوتیکها به عنوان یک ترکیب جدید سین بیوتیکی سبب بهبود مورفولوژی روده شده و راندمان تولید را بهبود دهد.

منابع

1. **Allahdo, P.; Ghodraty, J.; Zarghi, H.; Saadatfar, Z.; Kermanshahi, H. and Edalatian Dovom, M.R., 2018.** Effect of probiotic and vinegar on growth performance, meat yields, immune responses, and small intestine morphology of broiler chickens. *Italian Journal of Animal Science*. Vol. 17, pp: 675-685.
2. **Apata, D.F., 2008.** Growth performance, nutrient digestibility and immune response of broiler chicks fed diets supplemented with a culture of *Lactobacillus bulgaricus*. *Journal of the Science of Food and Agriculture*. Vol. 88, pp: 1253-1258.

- bacillus subtilis* DSM 17299 in broiler chickens diet: growth performance, carcass characteristics, blood metabolites, and morphology of intestine. Poultry Science Journal. Vol. 7, pp: 87-94.
۳۱. ŚWIĄTKIEWICZ, S.; ARCZEWSKA-WŁOSEK, A. and JÓZEFIK, D., 2015. Application of microalgae biomass in poultry nutrition. World's Poultry Science Journal. Vol. 71, pp: 663-672.
۳۲. Tavaniello, S.; Maiorano, G.; Mucci, R.; Bogucka, J.; Stadnicka, K. and Bednarczyk, M., 2018. Prebiotics offered to broiler chicken exert positive effect on meat quality traits irrespective of delivery route. Poultry science. Vol. 97, pp: 2979-2987.
۳۳. Tavernari, F.C.; Roza, L.F.; Surek, D.; Sordi, C. and Silva, M., 2018. Apparent metabolisable energy and amino acid digestibility of microalgae *Spirulina platensis* as an ingredient in broiler chicken diets. Vol. 59, pp: 562-567.
۳۴. Taylor, R.L. and McCorkle, F.M., 2009. A landmark contribution to poultry science-Immunological function of the bursa of Fabricius. Poultry science. Vol. 88, pp: 816-823.
۳۵. Teo, A.Y. and Tan, H.M., 2007. Evaluation of the Performance and Intestinal Gut Microflora of Broilers Fed on Corn-Soy Diets Supplemented With *Bacillus subtilis* PB6 (CloSTAT)1. The Journal of Applied Poultry Research. Vol. 16, pp: 296-303.
۳۶. Voltarelli, F.A. and de Mello, M.A., 2008. *Spirulina* enhanced the skeletal muscle protein in growing rats. European journal of nutrition. Vol. 47, pp: 393-400.
۳۷. Wang, S.; Peng, Q.; Jia, H.M.; Zeng, X.F.; Zhu, J.L.; Hou, C.L.; Liu, X.T.; Yang, F.J. and Qiao, S.Y., 2017. Prevention of *Escherichia coli* infection in broiler chickens with *Lactobacillus plantarum* B1. Poultry science. Vol. 96, pp: 2576-2586.
۳۸. Wang, X.; Farnell, Y.Z.; Peebles, E.D.; Kiess, A.S.; Wamsley, K.G.S. and Zhai, W., 2016. Effects of prebiotics, probiotics, and their combination on growth performance, small intestine morphology, and resident *lactobacillus* of male broilers. Poultry science. Vol. 95, pp: 1332-1340.
۳۹. Wang, X.; Kiess, A.S.; Peebles, E.D.; Wamsley, K.G.S. and Zhai, W., 2018. Effects of *Bacillus subtilis* and zinc on the growth performance, internal organ development, and intestinal morphology of male broilers with or without subclinical coccidia challenge. Poultry science. Vol. 97, pp: 3947-3956.
۴۰. Zentek, J.; Hall, E.J.; German, A.; Haverson, K.; Bailey, M.; Rolfe, V.; Butterwick, R. and Day, M.J., 2002. Morphology and immunopathology of the small and large intestine in dogs with nonspecific dietary sensitivity. The Journal of nutrition. Vol. 132, pp: 1652s-1654s.
- broiler chickens. Journal of Applied Animal Research. Vol. 46, pp: 492-498.
۱۷. Kordowska-Wiater, M.; Wasko, A.; Polak-Berecka, M.; Kubik-Komar, A. and Targonski, Z., 2011. *Spirulina* enhances the viability of *Lactobacillus rhamnosus* E/N after freeze-drying in a protective medium of sucrose and lactulose. Letters in applied microbiology. Vol. 53, pp: 79-83.
۱۸. Li, C.I.; Wang, J.; Zhang, H.J.; Wu, S.G.; Hui, Q.R.; Yang, C.B.; Fang, R.J. and Qi, G.H., 2019. Intestinal Morphologic and Microbiota Responses to Dietary *Bacillus* spp. in a Broiler Chicken Model. Frontiers in Physiology. Vol. 9, 1968 p.
۱۹. Liong, M.T.; Dunshea, F.R. and Shah, N.P., 2007. Effects of a synbiotic containing *Lactobacillus acidophilus* ATCC 4962 on plasma lipid profiles and morphology of erythrocytes in hypercholesterolaemic pigs on high and low fat diets. The British journal of nutrition. Vol. 98, pp: 736-744.
۲۰. Mehdi, Y.; Létourneau-Montminy, M.P.; Gaucher, M.L.; Chorfi, Y.; Suresh, G.; Rouissi, T.; Brar, S.K.; Côté, C.; Ramirez, A.A. and Godbout, S., 2018. Use of antibiotics in broiler production: Global impacts and alternatives. Animal Nutrition. Vol. 4, pp: 170-178.
۲۱. Mirzaie, S. and Zirak-Khattab, F., 2018. Effects of dietary *Spirulina* on antioxidant status, lipid profile, immune response and performance characteristics of broiler chickens reared under high ambient temperature. Vol. 31, pp: 556-563.
۲۲. Neyrinck, A.M.; Taminiou, B.; Walgrave, H.; Daube, G.; Cani, P.D.; Bindels, L.B. and Delzenne, N.M., 2017. *Spirulina* protects against hepatic inflammation in aging: an effect related to the modulation of the gut microbiota. Nutrients. Vol. 9, 633 p.
۲۳. Niccolai, A.; Shannon, E.; Abu-Ghannam, N.; Biondi, N.; Rodolfi, L. and Tredici, M.R., 2019. Lactic acid fermentation of *Arthrospira platensis* (*Spirulina*) biomass for probiotic-based products. Journal of Applied Phycology. Vol. 31, pp: 1077-1083.
۲۴. Palamidi, I.; Fegeros, K.; Mohnl, M.; Abdelrahman, W.H.; Schatzmayr, G.; Theodoropoulos, G. and Mountzouris, K.C., 2016. Probiotic form effects on growth performance, digestive function, and immune related biomarkers in broilers. Poultry science. Vol. 95, pp: 1598-1616.
۲۵. Park, J.H.; Lee, S.I. and Kim, I.H., 2018. Effect of dietary *Spirulina* (*Arthrospira*) *platensis* on the growth performance, antioxidant enzyme activity, nutrient digestibility, cecal microflora, excreta noxious gas emission, and breast meat quality of broiler chickens. Poultry science. Vol. 97, pp: 2451-2459.
۲۶. Park, S.H.; Lee, S.I.; Kim, S.A.; Christensen, K. and Ricke, S.C., 2017. Comparison of antibiotic supplementation versus a yeast-based prebiotic on the cecal microbiome of commercial broilers. PLoS One. Vol. 12, pp: e0182805.
۲۷. Potten, C.S., 1998. Stem cells in gastrointestinal epithelium: numbers, characteristics & death. Philosophical transactions of the Royal Society of London. Vol. 353, pp: 821-830.
۲۸. SAS. 2009. User's Guide: Statistics, Version 9.2. SAS Inst. Inc., Cary, NC, US.
۲۹. Seo, Y.J.; Kim, K.J.; Choi, J.; Koh, E.J. and Lee, B.Y., 2018. *Spirulina maxima* Extract Reduces Obesity through Suppression of Adipogenesis and Activation of Browning in 3T3-L1 Cells and High-Fat Diet-Induced Obese Mice. Nutrients. Vol. 10, 712 p.
۳۰. Shokaiyan, M.; Ashayerizadeh, O.; Shams Shargh, M. and Dastar, B., 2019. Algal Crude fucoidan alone or with

